

## AZƏRBAYCANIN MÜASİR DIPLOMATİK VƏ AKADEMİK DÜŞÜNCƏ TARIXINDƏ HAFİZ PAŞAYEV



### **Professor Hafiz Paşayevin 85 illik yubileyi münasibətilə**

Azərbaycanın müasir diplomatik və akademik düşüncə tarixində Hafiz Paşayev xüsusi çəkisi olan simalardan biridir. Onun 85 illik yubileyi təkcə bir şəxsin həyat yolunun qeyd olunması deyil, həm də Azərbaycanın dövlətçilik, diplomatiya və milli-mədəni özünüdərk tarixinin mühüm bir mərhələsinin təhlili üçün bir fürsətdir. Çünki Hafiz Paşayevin fəaliyyəti fərdi uğur çərçivəsindən çıxaraq, bütövlükdə milli elitanın formalaşmasına təsir edən bir hadisəyə çevrilmişdir.

Hafiz Paşayevin həyatı sovet elmi mühitindən başlayaraq müstəqil Azərbaycanın diplomatik arenasına qədər uzanan mürəkkəb və çoxşaxəli bir inkişaf xətti təqdim edir. O, Moskva Dövlət Universiteti kimi nüfuzlu bir elm ocağında formalaşaraq fizika sahəsində dərin elmi biliklər qazanmış, lakin sonrakı mərhələdə bu intellektual bazanı diplomatik və strateji düşüncə ilə sintez etməyi bacarmışdır. Bu keçid təsadüfi deyildi; bu, məhz Azərbaycanın müstəqillik dövründə yeni tipli – həm elmi, həm də siyasi təfəkkürə malik kadrların formalaşmasının zəruriliyindən doğurdu.

Diplomatik fəaliyyətində Hafiz Paşayev xüsusilə Amerika Birləşmiş Ştatları ilə münasibətlərin qurulması və möhkəmləndirilməsi istiqamətində mühüm rol oynamışdır. O, Azərbaycanın ilk səfirlərindən biri kimi Vaşinqtonda fəaliyyət göstərərək, ölkənin beynəlxalq imicinin formalaşmasına və geosiyasi maraqlarının müdafiəsinə töhfə vermişdir. Bu dövr, eyni zamanda, Azərbaycanın Qərb dünyası ilə inteqrasiyasının əsaslarının qoyulduğu bir mərhələ idi və Hafiz Paşayev bu prosesin intellektual memarlarından biri kimi çıxış edirdi.

Onun fəaliyyətinin ən mühüm istiqamətlərindən biri isə təhsil və mədəniyyət sahəsindədir. ADA Universitetinin yaradılması və inkişafı Hafiz Paşayevin strateji baxışının bariz nümunəsidir. Bu universitet yalnız bir təhsil müəssisəsi deyil, həm də yeni düşüncəli, qlobal baxışlı, milli kimliyinə bağlı gənc kadrların yetişdirildiyi bir ideoloji və intellektual mərkəzdir. Hafiz Paşayev burada təkcə rektor kimi deyil, həm də təcrübəli bir ideoloq kimi çıxış edərək Azərbaycan cəmiyyətinin gələcək inkişaf modelini formalaşdırmağa çalışır.

Hafiz Paşayevin şəxsiyyətinin formalaşmasında onun ailə kökləri və mənəvi irsi də mühüm rol oynamışdır. O, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Mir Cəlal Paşayevin övladı kimi milli-mədəni dəyərlərlə zəngin bir mühitdə böyümüşdür. Bu fakt onun dünyagörüşündə ədəbiyyat, mədəniyyət və humanitar düşüncənin xüsusi yer tutmasını izah edir. Onun fəaliyyətində müşahidə olunan rəşional diplomatik yanaşma ilə humanitar həssaslığın vəhdəti məhz bu irsin davamıdır.



Siyasi və ictimai baxımdan Hafiz Paşayev müasir Azərbaycan elitasının formalaşmasında körpü rolunu oynayan nadir fiqurlardandır. O, sovet dövrünün akademik-intellektual mühitindən

çıxaraq müstəqil dövlətin milli maraqlarını müdafiə edən yeni tipli ziyalı modelini təcəssüm etdirir. Bu baxımdan, onun fəaliyyəti yalnız keçmişin davamı deyil, həm də gələcəyin istiqamətverici faktorudur.

Azərbaycanın müasir intellektual və diplomatik tarixində yalnız bir dövlət xadimi kimi deyil, həm də milli yaddaşın və mədəni irsin bərpasına yönəlmiş strateji düşüncə sahibi kimi çıxış edir. Onun fəaliyyətinin mühüm qatlarından biri məhz tarixi-mədəni dəyərlərin yenidən aktuallaşdırılması, unudulmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalan milli irs nümunələrinin cəmiyyətə qaytarılması istiqamətindədir.

Bu kontekstdə xüsusilə Qori Müəllimlər Seminariyasının ideoloji və mənəvi irsinin yenidən gündəmə gətirilməsi böyük əhəmiyyət daşıyır. Qori seminariyası tək-cə bir təhsil müəssisəsi deyildi; o, Azərbaycan maarifçiliyinin, milli oyanışının və ziyalı təbəqəsinin formalaşmasının əsas ocaqlarından biri idi. Burada yetişən simalar – Üzeyir Hacıbəyli, Cəlil Məmmədquluzadə kimi şəxsiyyətlər – Azərbaycan mədəniyyətinin və ictimai fikrinin sütunlarına çevrilmişlər. Hafiz Paşayevin təşəbbüsləri və ümumilikdə bu istiqamətdə dəstəyi nəticəsində Qori seminariyasının tarixi irsinin yenidən dəyərləndirilməsi, onun Azərbaycan təhsil və mədəniyyət tarixində tutduğu yerin cəmiyyətə daha dolğun şəkildə çatdırılması prosesi güclənmişdir.

Hafiz Paşayevin milli-mədəni irsə yanaşması yalnız simvolik jestlər və ya tarixi xatirələrin yad edilməsi ilə məhdudlaşmır; o, bu irsi konkret layihələr və institusional təşəbbüslər vasitəsilə yenidən dövriyyəyə daxil etməyi bacaran nadir ziyalılardandır. Bu baxımdan Qazax Müəllimlər Seminariyasının ləğvi ilə yaranmış mənəvi boşluğun dərk olunması və onun ideoloji davamlılığının təmin edilməsi istiqamətində aparılan işlər xüsusi qeyd olunmalıdır. Qazax seminariyası bir zamanlar milli maarifçiliyin əsas dayaqlarından biri olmuş, Azərbaycan ziyalı təbəqəsinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Onun tarixi missiyasının unudulmaması, əksinə, yeni nəsillərə çatdırılması üçün aparılan təşəbbüslər Hafiz Paşayevin milli yaddaşa strateji münasibətinin göstəricisidir.

Bu fəaliyyət əslində daha geniş bir strateji xəttin – milli identitetin möhkəmləndirilməsi siyasətinin tərkib hissəsidir. Hafiz Paşayevin rəhbərlik etdiyi akademik mühitdə yalnız qlobal biliklərin ötürülməsi deyil, eyni zamanda milli köklərə bağlılığın qorunması da prioritet kimi çıxış edir. Bu baxımdan ADA Universiteti çərçivəsində həyata keçirilən layihələr, konfranslar və tədqiqat təşəbbüsləri Azərbaycanın tarixi şəxsiyyətlərinin – istər ədəbiyyat, istər siyasət, istərsə də elm sahəsində – yenidən tanınması və yeni nəslə çatdırılması baxımından mühüm platformaya çevrilmişdir.

Bu kontekstdə klassik maarifçilik irsinin əsas mətnlərindən biri olan "Vətən dili" dərsliyi və bu kimi dəyərli digər kitabların yenidən transliterasiya edilərək nəşrə hazırlanması xüsusi əhəmiyyət daşıyır. "Vətən dili" yalnız bir dərslük deyil, milli düşüncənin, dil şüurunun və maarifçi ideologiyanın təməl mənbələrindən biridir. Onun müasir əlifbaya uyğunlaşdırılması və yenidən təqdim olunması, bir tərəfdən tarixi irsin qorunmasına xidmət edirsə, digər tərəfdən yeni nəslin bu irslə birbaşa təmasını təmin edir. Bu təşəbbüs, əslində, keçmişlə bu gün arasında körpü qurmaq cəhdidir və bu körpünün arxasında dayanan əsas ideya milli identitetin davamlılığını təmin etməkdir.

Eyni şəkildə, Azərbaycan milli mətbuat tarixinin ilk nümunəsi olan "Azərbaycan" qəzetinin yenidən nəşri və təqdimatı da böyük ideoloji və mədəni hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Bu layihənin ADA Universiteti mühitində həyata keçirilməsi isə təsadüfi deyil; bu, Hafiz Paşayevin rəhbərlik etdiyi akademik platformanın yalnız müasir biliklərin deyil, həm də milli yaddaşın daşıyıcısına çevrildiyini göstərir. "Azərbaycan"-nin yenidən çapı sadəcə tarixi bir sənədin bərpası

deyil, eyni zamanda Azərbaycan cəmiyyətinə onun mətbuat ənənələrinin köklərini xatırlatmaq, milli söz azadlığı və ictimai fikir tarixini yenidən aktuallaşdırmaq deməkdir.

Hafiz Paşayevin bu istiqamətdəki fəaliyyəti yalnız nostalji xarakter daşımır; bu, milli yaddaşın müasir dövlət quruculuğu ilə üzvi şəkildə əlaqələndirilməsi cəhdidir. Tarixi şəxsiyyətlərin yenidən təqdim olunması, onların ideyalarının müasir kontekstdə şərh edilməsi cəmiyyətin ideoloji dayanıqlığını artırır, milli kimliyi daha da gücləndirir. Bu isə xüsusilə qloballaşma dövründə kiçik xalqlar üçün həyati əhəmiyyət daşıyan məsələdir.

Hafiz Paşayevin fəaliyyəti yalnız diplomatiya və təhsil sahələri ilə məhdudlaşmır; o, həm də milli-mədəni irsin qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsi istiqamətində sistemli və düşünülmüş addımlar atan bir ziyalı modelini təcəssüm etdirir. Onun 85 illik yubileyi fonunda bu xidmətlərə nəzər saldıqda aydın olur ki, o, sadəcə bir dövrün deyil, bütöv bir milli ideyanın daşıyıcısı kimi çıxış edir.

Hafiz Paşayevin misilsiz fəaliyyətləri və əvəzsiz xidmətləri bir daha sübut edir ki, fərdi talelər bəzən bütöv bir xalqın tarixində simvolik məna daşıya bilər. O, elmi, diplomatiyanı, təhsili və mədəniyyəti bir araya gətirərək Azərbaycan dövlətçiliyinin intellektual sütunlarından birinə çevrilmişdir. Onun həyat yolu yalnız bir bioqrafiya deyil, həm də müasir Azərbaycanın formalaşma tarixinin canlı bir xronikasıdır.<sup>1</sup>

**SAYMAN ARUZ,**  
yazıçı, şair

---

<sup>1</sup> <https://edebiyatqazeti.az/news/diger/14476-azerbaycanin-muasir-diplomatik-ve-akademik-dusunce-tarixinde-hafiz-pasaye>